

Nordic Research in Music Education

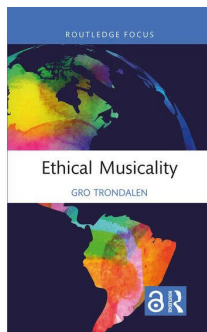
Commentaries – book review | Vol. 4, 2023, s. 42–47 | ISSN: 2703-8041

Ethical musicality

Eva Sæther

Lunds Universitet, Sverige

Contact corresponding author: eva.saether@mhmlu.se

Ethical Musicality

Gro Trondalen

2023

Routledge, Taylor & Francis Group

106 pages

ISBN: 9781032111261 (hardback)

ISBN: 9781032111308 (paperback)

ISBN: 9781003218524 (ebook)

DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003218524>

Recensent: **Eva Sæther** (Musikhögskolan i Malmö, Lunds Universitet, Sverige; e-post: eva.saether@mhmlu.se)

Boken *Ethical Musicality* tar sitt avstamp i vår tids många problematiska och exkluderande mekanismer. För den som engagerar sig musikaliskt som utövare eller lyssnare kan tillträdet till musikens värld vara begränsat. Författaren, forskaren och musikerterapeuten Gro Trondalen listar en mängd kända hinder: "race, gender spectrum, colour, ethnicity, age, religion, (dis)ableism, geographical region, neurodiversity, vocal opinion, social class, justice, (qualified) rights, cultural competence, power (im)balance, privilege, colonialism, and (un)equality" (s. 70). Måhända är det alla dessa utestängande faktorer som bildat den drivande kraften bakom bokens tillkomst. Eller är det kunskap som byggts upp under arbete i nationella och internationella etiska råd som pockar på? Min gissning är att det är författarens långa erfarenhet av musikerterapeutiskt arbete, som tillsammans med en stark vilja till förändring av musiklivet i vid bemärkelse, huvudsakligen bidragit till bokens budskap om hopp. *Etisk musikalitet* bjuder in till humanism: "It is an invitation and a welcome to commit such an aesthetic art form of becoming—offering hope of a good life" (s. 5).

I sammandrag handlar hela boken om introduktionen av begreppet *etisk musikalitet*. Det är ett begrepp som vuxit fram under Trondalens många möten med klienter, studenter, kollegor och publik i olika kontexter. Etik, menar författaren, är färskvara. Enkelt uttryckt är etik ”vår vilja att ingripa när vi upplever något som fel” (s. 2). Etiska dilemman dyker upp i det verkliga livet, där filosofiska hållningar prövas, till exempel genom teknisk utveckling, professionalisering och globalisering. I bokens introduktionsdel lyfter Trondalen upp att musikpedagoger kan känna sig alienerade i sin yrkesroll, då musik som bildning ges mindre utrymme i läroplaner. Boken *Ethical Musicality* vänder sig dock inte enbart till professionella musiker, musikpedagoger och forskare, utan till alla med ett intresse för sambandet mellan etik och musik. För författaren själv har musik och musikaliska upplevelser alltid varit viktigt. De har fungerat ”som en livboj och en källa till själva livet” (s. 3). Med denna positionering presenteras bokens syfte:

- att erbjuda en översikt av inflytelserika, västerländska tänkares idéer om musik och etik
- att exemplifiera och utforska etik, så som den växer fram i det verkliga musiklivet
- att föreslå ett ramverk där musik och etik sys ihop till ett levtt fenomen, till en etisk musikalitet, ständigt i vardande.

Efter den fyllda introduktionen, som kanske kunde fått vara ett kapitel i egen kraft, följer tre kapitel. Det första är en historisk genomgång, det andra gör djupdykningar i etiska dilemman ur verkligheten och det tredje binder samman filosofi och praktik till det nya ramverket: den etiska musikaliteten.

Kapitel 1 spänner från de gamla grekernas syn på musik till posthumanistiska tankar om performativitet och sammanflätning av musik och etik i materiella och geopolitiska positioner. Den övergripande frågan för alla de tänkare som introduceras är vad som karaktäriserar ett gott liv. Här har Trondalen tagit hjälp av ett antal underfrågor som fått styra organisationen av den kronologiskt ordnade framställningen:

- Vad är musik och etik?
- Hur uppnås kunskap om musik och etik?
- Vilka kvalitetskriterier och värderingar ligger till grund för olika tänkares undersökningar av musik och etik?

Det skulle föra för långt att här redogöra för de olika tänkarnas svar på dessa frågor. Men en sammanhållande tanke som återkommer genom historien är idén om musikens kraft och sambandet mellan det själsliga och musik. För Pythagoras fanns det en sfärernas harmoni, där det genom musiken förmedlades insikter i själva livets mest grundläggande principer. Platon, Sokrates och Aristoteles byggde vidare på denna föreställningsvärld och såg musiken som ett medel för både kunskapsutveckling och karaktärsutveckling. Musiken gavs

under denna tid större vikt än någon annan konst, eftersom den ansågs ha formande kraft och vara en källa till ett meningsfullt liv.

Via Immanuel Kants pliktetik och måttliga intresse för musikens expressiva kraft, introduceras relationell etik genom tänkare som Knud Ejler Løgstrup och Emmanuel Levinas. Här poängteras tillit som en förutsättning för människans existens och tanken att etik börjar med att se den andres ansikte. Med Susanne Langer följer tanken att inre musikaliska upplevelser är meningsskapande, genom den transformation av symboler som sker. I denna transformation, i nya tonarter, bäddas medvetna och omedvetna värderingar in, och i själva omformningen öppnas det upp för etiska diskussioner.

Martha Nussbaum och Kathleen Higgins leder in i nutida tankar kring musikens kraft. Här finns Nussbaums "Capability approach", med tio centrala förmågor som anses centrala för att leva ett värdigt liv och för att upprätthålla hälsosamma demokratiska samhällen. Musiken ges här en central plats, som nödvändig för att utveckla mänsklig känslighet. För Higgins är musik en social praktik, en kontextuell och etiskt laddad aktivitet. Musiken får därmed förmåga att knyta samman människor på tvärs av kulturer och traditioner. I avsnittet om posthumanism lyfter Trondalen in frågan om maktrelationer och frågan om vad som kan anses vara ett gott liv, individuellt och socialt. I detta sammanhang lyfts Even Ruuds begrepp *kulturell immunogen in*: "en situerad praxis med möjlighet att bidra till god hälsa och livskvalitet" (s. 24). Här beskrivs hur existentiella och resonanta relationer hänger samman med makt: "Such an assembly of health musicking and ethics comprises uses of music and musicking in our shared and entangled ecological vulnerability" (s. 24).

I kapitel 2 byter författaren fokus, från en historisk och filosofisk genomgång av tankar kring etik och musik till mer handfasta exempel på vilken typ av etiska dilemman musiker, musikpedagoger och musikforskare kan hamna i. Som grund för de resonemang som byggs upp i de olika verklighetsbaserade fallen, utgår Trondalen från Christopher Smalls begrepp *musicking* för att kunna fånga upp musik som aktivitet där mening skapas beroende av kulturell och social kontext. Etisk praxis i musik innebär för Trondalen ett ständigt "förhandlande kring tillit, socialt uppdrag och legitimitet för de som arbetar med musik" (s. 29). De olika exemplen som presenteras, utifrån musikern, musikpedagogen, musikerterapeuten, musikvetaren, amatörmusikern och musikforskaren, har samma struktur. Inledningsvis ges en vinjett som presenterar fallet och därefter beskrivs etiska problem och dilemman samt obehagliga upplevelser. Avslutningsvis föreslås strategier för utbildning av musikstudenter och forskare. Med detta upplägg bäddar författaren för att boken kan komma till användning i olika utbildningssammanhang.

De två exempel som här presenteras närmare handlar om etiska utmaningar relaterade till undervisning och forskning. Vinjetten för det första fallet "The music educator: ethics in teaching" är följande:

En kulturellt blandad grupp av grundskoleelever deltar i musik som tillval. De har i uppgift att komponera en låt, och har själva fått välja genre och text. Tillsammans med läraren har de bestämt att resultatet ska publiceras på sociala medier. Dels ska hela kompositionen delas på Youtube, dels ska en humoristisk video läggas upp på Twitter. En liten grupp elever tar ledarskapet och gör en rapp vars storyline inkluderar karikatyrartade hänvisningar till profeten Muhammed. Ord som "bitch", "queer" och "hell" samt glamorisering av drogtestning förekommer också. Låten har titeln "Fuck you. To hell with COVID". Tre studenter i gruppen motsätter sig ordvalet, men tystas ner. (s. 35–36, fritt översatt av recensenten)

De etiska dilemman som exemplet innehåller spelas ut som värdekonflikter i klassrummet. Det står tydligt att alla som deltar i musikundervisningen inte känner sig trygga. Ur legal synpunkt skulle informerat samtycke från föräldrar och elever kunna skydda eleverna, men frågan som Trondalen ställer är hur medvetna eleverna är om att de har rätt att dra sig ur eller att klaga hos någon ansvarig person. Å ena sidan anser en dominerande grupp av eleverna att den rapp som står i brännpunkten är viktig och förtjänar att publiceras, i enlighet med vad som bestämts. Å andra sidan känner en minoritet sig utsatt, och de har religiösa, sociala och individuella invändningar. Om musikleäraren väljer att gå in och styra i en viss riktning, hur hänger detta då samman med respekten för elevernas musikaliska aktörskap? Vilka risker finns i samband med sociala medier för elever och lärare? Situationen ledde till obehagliga upplevelser för både elever och lärare, och det krävdes ett stort arbete för att lösa den uppkomna konflikten. Läraren valde att använda rapphändelsen som tema för reflektion, där kulturella och personliga skillnader lyftes fram och förhandlades i gruppen. Att göra det osynliga synligt kan enligt Trondalen bidra till att skapa en trygg ram av reflexiv etik: "An ethical endeavour is thus an exercise of otherness; see the other in her/his uniqueness" (s. 38). Händelser som den ovan beskrivna torde inte vara okända för musikleärare i grundskolan. För att öka musikpedagogers trygghet och kompetens föreslår författaren att etisk konflikthantering ska ingå i musikleärarutbildningar och dessutom modelleras i alla typer av högre musikutbildning.

Det andra fallet "The music researcher: ethics in research" har följande vinjett:

En forskargrupp bestående av nio medlemmar med bakgrund i olika musikaliska fält samlas för att tillsammans utföra en småskalig, geografiskt utspridd studie kring upplevelser av musik. Man kommer överens om att använda kvalitativa semistrukturerade intervjuer som metod, men det bestäms inget kring analysmetod. Gruppen planerar att göra djupintervjuer med 33 personer som ska rekryteras och intervjuas under en halvårsperiod. Den totala projektlängden är två år, och det planeras för en samförfattad artikel som ska publiceras i en högt rankad tidskrift. Det finns ingen extern finansiering, utan de medverkande forskarna förväntas utföra arbetet inom

ramen för sina respektive anställningar. Projektet får godkännande från etikprövningsmyndigheterna i respektive länder. Tidigt uppstår problem. Vad menas till exempel med ordet ”experience” som används i forskningsfrågan? Och vad menas med ”music”? Avses västerländsk konstmusik, eller snarare något i stil med begreppet *musicking*? Rent praktiskt visar det sig dessutom att datahanterings- och etikreglerna ser olika ut i de olika geografiska kontexterna. Projektet försenas. När analysfasen ska inledas uppstår nya problem: Vilka teoretiska infallsvinklar är relevanta för forskargruppen? Det utbryter en diskussion kring urval av informanter och vilken grad av inkluderande hållning som är genomförbar i projektet. Land efter land hamnar på efterkälken i förhållande till tidsplanen, medan det finns andra som deltar mer än andra. Skulle det vara etiskt försvarbart att föra över data från ett land till den grupp som inte hunnit med? Nu börjar det bli obehagligt i gruppen. Reglerna för sampublicering har inte diskuterats vid starten. Några forskare är i stort behov av publicering i en högt rankad tidskrift, vilket involverar ekonomi. Det råder olika institutionella förutsättningar för de inblandade forskarna och stämningen blir allt sämre. (s. 46–47, fritt översatt av recensenten)

I kommentarerna till detta exempel lyfter Trondalen fram vikten av att forskarstuderande får adekvat träning och kompetens rörande etikprövning, lagtexter, dataskydd, värdebaserade diskurser, kulturella skillnader och olikheter i ekonomiska förutsättningar. Avslutningsvis beskrivs den etiskt medvetna forskaren i termer av den som ”treads gently” (s. 49) i sin strävan att belysa musikens potential i människors liv.

Kapitel 3 som avslutar boken har titeln ”Reflexivity. Music and ethics”. Här broderas begreppet *etisk musikalitet* ut, som ett resultat av de två tidigare kapitlen. Etisk musikalitet presenteras som ett teoretiskt ramverk som ”skapar nya sätt att hantera samband mellan musik och etik, människor och kultur, individ och kollektiv samt ekologi” (s. 59). Uppmärksamheten riktas i synnerhet mot musikalitet som levd erfarenhet. Här ställs intressanta retoriska frågor som tvingar läsaren till eftertanke: Blir människor som fråntas möjligheten att utveckla sin medfödda kommunikativa musikalitet avstängda från en gemensam mänsklig grund, det vill säga existentiellt ensamma? Kan ett förnyat intresse för vikten av musikalisk kapacitet som gör det möjligt att dela livsvärldar leda till etisk reflektion över delad mänsklig sårbarhet? Är det möjligt att kombinera individuellt musikskap med kommunikativ social musikalitet? Författaren understryker i sin argumentation betydelsen av ett musikaliskt och kulturellt ”vi”. I resonemanget bygger Trondalen upp de kännetecken som karaktäriserar musikaliska kulturer där ett sådant ”vi” kan uppstå. Det handlar om kropp och relation, kontext och engagemang, makt och ansvar samt hållbarhet och hopp. I delen om hållbarhet och hopp återkommer författaren till Nussbaums ”Capability approach” samt till hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Den sista delen av tredje kapitlet kan läsas som ett manifest för etisk musikalitet: ”Ethical musicality involves values and trust, openness (embodied knowledge), relational

engagement, mutual respect (uniqueness) and context sensitivity (i.e. creating environment) *within* an ecological system. By being in the world, we are made ethically receptive and responsible to a world *in-becoming*” (s. 82, kursiveringar i original).

Med tanke på det växande intresset för social hållbarhet inom musikundervisning och de kulturpolitiska aspekterna av högre musikutbildning är utgivningen av *Ethical Musicality* väl tajmad. Som helhet bidrar denna bok till ett område inom musik, musikutbildning och musikforskning som har mycket hög relevans. Greppet att kombinera filosofiska resonemang med praktiska dilemman ur verkligheten för att i slutändan presentera ett teoretiskt ramverk gör boken användbar i många olika sammanhang. Den som är intresserad av att fördjupa sig i tidigare forskning får många referenser att ta hjälp av. Pedagoger i högre musikutbildning som vill utöka kursutbudet och ha tillgång till diskussionsunderlag får tips genom exemplen i andra kapitlet, medan forskare som är intresserade av teoriutvidgning erbjuds ett nytt begrepp – etisk musikalitet – att sätta i arbete.